

33. Abramov H. Kooperativna knyhotorhivlia na perelomi [Cooperative bookselling at the turn]. Radianskyi knyhar. 1930. no. 1. pp. 6-7. [in Ukr.].
34. Nechaiev M. Problema hotuvannia knyharskykh kadriv [The problem of training bookstores staff]. Radianskyi knyhar. 1930. no. 5. pp. 3-5. [in Ukr.].
35. Nechaiev M. Hotuvannia kooperativnykh knyzhkovykh robitnykiv na Ukraini [Training of cooperative book workers in Ukraine]. Bibliolohichni visti. 1927. no. 3. pp. 141-145 [in Ukr.].
36. Ahuf M. Na shliakhu kulturnoi revoliutsii [On the way toward a Cultural Revolution]. Komunist. 1926. 3 lypnia [in Ukr.].
37. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 166. Op. 7. Spr. 255. 141 Sh. [in Ukr.].
38. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 292. Op. 1. Spr. 25. 80 Sh. [in Ukr.].
39. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 168. Op. 1. Spr. 870. 29 Sh. [in Ukr.].
40. Tsdavo Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]. F. 555. Op. 1. Spr. 36. 37 Sh. [in Ukr.].

ДАНІ ПРО АВТОРА

Костик Євгеній Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».
e-mail: klio79@i.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1613-2422>
Researcher ID: C-2808-2019

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Костик Евгений Петрович, кандидат исторических наук, доцент кафедры экономики ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды».
e-mail: klio79@i.ua

DATE ABOUT THE AUTHOR

Kostyk Yevhenii, Ph.D. in History, Associate Professor at the Chair of Economics Pereiaslav-Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University.
e-mail: klio79@i.ua

УДК 336.2.33

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-44-153-164>

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК*

Пасічний М. Д.

Предметом дослідження є теоретичні засади та механізми формування і реалізації бюджетної політики як інструменту регулювання економічного розвитку.

Метою дослідження є поглиблення теоретико-методологічних засад формування бюджетної політики та визначення особливостей її впливу на економічний розвиток країни.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано сукупність методів та підходів, що надало змогу забезпечити концептуальну єдність дослідження. Застосовано діалектичний, системний та структурний підходи, методи узагальнення, аналізу і синтезу, порівняння, економіко-математичного моделювання та наукового абстрагування.

Результати роботи: досліджено основні інструменти бюджетної політики, що здійснюють вплив на економічний розвиток. Систематизовано досвід країн із розвинутою економікою щодо реалізації заходів фінансової консолідації та стимулювання економічного зростання в період Великої Рецесії. Досліджено вплив показника бюджетного дефіциту на темпи росту реального ВВП у країнах ОЕСР протягом 1981–2017 років.

Галузь застосування результатів. Бюджетна політика країни та інструменти її реалізації.

Висновки. Регулювання податкового навантаження на працю і капітал здійснює вплив на кон'юнктуру цих факторів виробництва на ринку, є однією із визначальних причин міграції трудового і фінансового капіталу між різними регіонами та країнами світу. Враховуючи множинність комбінацій податкових баз та ставок держава має суттєві можливості для впливу на інвестиційний та споживчий попит, а отже на темп росту реального валового внутрішнього продукту загалом. Вплив бюджетної політики у сфері видатків на сукупний попит має досліджуватись з урахуванням позицій їх обсягу (співвідношення до ВВП), а також різної композиційної структури. Важливим є збільшення вагового

* Роботу виконано в межах фундаментальної науково-дослідної роботи «Бюджетна стратегія економічного зростання» (номер державної реєстрації 0118U000128).

коефіцієнту продуктивних видатків у загальній структурі, що призводить до інтенсифікації темпів економічного зростання. Особливе значення зберігають особливі продуктивні видатки, що спрямовуються на розвиток людського капіталу, до їх складу відносяться видатки на освіту, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток, фундаментальні та прикладні наукові розробки і дослідження. При розробці бюджетної політики важливим є встановлення стійкого взаємозв'язку між обсягом виділених асигнувань з одержаними результатами. Бюджет має бути збалансованим, що потребує реалізації системних заходів фінансової консолідації, виявлено, що зростання показника бюджетного дефіциту уповільнює темпи економічного зростання. Пріоритетом бюджетної політики є зниження рівня боргового навантаження.

Ключові слова: бюджетна політика, податки, видатки бюджету, дефіцит бюджету, державний борг, економічний розвиток.

БЮДЖЕТНАЯ ПОЛИТИКА И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Пасечный Н. Д.

Предметом исследования являются теоретические основы и механизмы формирования и реализации бюджетной политики как инструмента регулирования экономического развития.

Цель исследования состоит в совершенствовании теоретико-методологических основ формирования бюджетной политики и определение особенностей ее влияния на экономическое развитие страны.

Методы исследования. Для решения поставленных задач использованы совокупность методов и подходов, дало возможность обеспечить концептуальное единство исследования. Применены диалектический, системный и структурный подходы, методы обобщения, анализа и синтеза, сравнения, экономико-математического моделирования и научного абстрагирования.

Результаты работы: исследованы основные инструменты бюджетной политики, которые оказывают влияние на экономическое развитие. Систематизирован опыт стран с развитой экономикой по реализации фискальной консолидации и стимулирования экономического роста в период Великой Рецессии. Исследовано влияние показателя бюджетного дефицита на темпы роста реального ВВП в странах ОЭСР в течение 1981-2017 годов.

Область применения результатов. Бюджетная политика государства и инструменты ее реализации.

Выводы. Регулирование налоговой нагрузки на труд и капитал оказывает влияние на конъюнктуру этих факторов производства на рынке, является одной из основных причин миграции трудового и финансового капитала между различными регионами и странами мира. Учитывая множественность комбинаций налоговых баз и ставок государство имеет существенные возможности для влияния на инвестиционный и потребительский спрос, а следовательно, на темп роста реального валового внутреннего продукта в целом. Влияние бюджетной политики в сфере расходов на совокупный спрос должно оцениваться с учетом позиций их объема (соотношение к ВВП), а также различной композиционной структуры. Важным является увеличение весового коэффициента производительных расходов в общей структуре, что приводит к интенсификации темпов экономического роста. Особое значение имеют производительные расходы бюджета, направляемые на развитие человеческого капитала, в их состав входят расходы на образование, здравоохранение, духовное и физическое развитие, фундаментальные и прикладные научные разработки, исследования. При разработке бюджетной политики необходимо установить устойчивую взаимосвязь между объемом выделенных ассигнований и полученным результатом. Бюджет должен быть сбалансированным, что требует реализации системных мер фискальной консолидации, выявлено, что рост показателя бюджетного дефицита замедляет темпы экономического роста. Пріоритетом бюджетной политики является снижение уровня долговой нагрузки.

Ключевые слова: бюджетная политика, налоги, расходы бюджета, дефицит бюджета, государственный долг, экономическое развитие.

FISCAL POLICY AND ECONOMIC DEVELOPMENT

Pasichnyi Mykola

The research subject includes the theoretical basis and mechanisms of fiscal policy formation and realization as an instrument of economic development regulation.

The aim of the study is to improve the theoretical and methodological basis of fiscal policy formation and determine the peculiarities of its impact on economic development.

Methods. In order to achieve the appropriate tasks, we used a set of methods and approaches, that helped to ensure the conceptual unity of our investigation. The dialectical, systemic and structural approaches, methods of analysis and synthesis, comparison, generalization, economic and mathematical modeling, scientific abstraction are applied.

Results. In this paper, we explored the main instruments of fiscal policy, which affect economic development. The experience of advanced countries in fiscal consolidation and stimulus measures during the Great Recession was systemized. Also, the author investigated the budget deficit impact on real GDP growth in OECD countries over the 1981-2017 period.

Practical implications. Fiscal policy and instruments of its implementation.

Conclusions. *The regulation of the tax burden on labor and capital influences the conjuncture of these factors in the market. Fiscal regulation is one of the determining reasons for the migration of labor and financial capital between different regions and countries. Given the multiplicity of combinations of tax bases and rates, the government has significant potential to impact on investment and consumer demand, and real GDP growth. The impact of budget expenditures on aggregate demand should be examined considering the level (ratio to GDP) and different composition structures. It is vital to raise the weight ratio of productive expenditures in the overall structure, which leads to foster economic growth. Particularly important are the special productive expenditures that are directed towards the development of human capital; which include expenditures on education, health care, physical development, R&D. It is crucial to establish a consistent relationship between public spending and the obtained results to form an effective fiscal policy. The budget should be balanced, which requires the implementation of systematic fiscal consolidation measures, and it has been found that the growth of the budget deficit slows down economic growth. The priority of fiscal policy is to reduce the debt burden.*

Keywords: *fiscal policy, taxes, budget expenditures, budget deficit, public debt, economic development.*

JEL Classification: *E62, H20, O40*

Постановка проблеми. Протягом довготривалого періоду однією з актуальних наукових проблем є визначення ролі бюджетної політики у забезпеченні економічного розвитку країни, формування належного інституційного забезпечення її координації з іншими складовими економічної політики держави в даному напрямі. Питання удосконалення бюджетної політики взаємопов'язано із розширенням завдань і функцій, які постають перед державними інституціями. Однак, характер та ступінь впливу податкових і бюджетних інструментів на економічний розвиток залежить не лише від обсягу перерозподілу валового внутрішнього продукту через систему публічних фінансів, але і моделі фіскальної архітектури відповідної країни, якості інститутів. Неокласична і неокейнсіанська школи економічної теорії мають в своєму активі різні аргументи щодо впливу інструментів бюджетно-податкової політики на зайнятість, внутрішній попит та темпи росту реального валового внутрішнього продукту. Конвергенція даних підходів визначає доктрину формування державної фінансової політики країн із розвинутою економікою. За сучасних умов уповільнення темпів росту світової економіки доцільним є подальший розвиток положень щодо оцінки можливостей використання заходів дискреційної фіскальної політики, їх обсягу та структури для активізації темпів економічного зростання.

Аналіз останніх наукових досліджень. Філіп Арестіс зазначає, що бюджетно-податкова політика виступає ефективним інструментом макроекономічної стабілізації, особливо у випадку тісної координації з монетарною політикою та іншими складовими державної політики в сфері забезпечення фінансової стабільності [1]. Володимир Телес та Кайо Сезар Муссоліні у своєму дослідженні акцентували увагу на тому, що вплив бюджетно-податкової політики на економічний розвиток доволі відчутно різниться в залежності від показника співвідношення обсягу державного боргу до валового внутрішнього продукту країни. Виявлено, що чим вищі значення даного вагового показника – тим менший ступінь позитивного впливу продуктивних видатків бюджету на темпи економічного зростання. На основі моделювання сформовано висновок, що у певних ситуаціях зростання державного боргу може супроводжуватись більш високими темпами росту реального ВВП (коли державні запозичення мають цільовий характер та трансформуються у продуктивні видатки, а в цілому віднята фіскальна рівновага) [2]. Т. Боголіб аргументує, що бюджетна політика є важливим чинником забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності в країні [3]. І. Чугунов у циклі наукових праць дійшов висновку, що бюджетна політика здійснює суттєвий вплив на економічний розвиток країни, важливим є удосконалення методологічних та інституційних засад бюджетної політики, підвищення рівня її функціональної адаптивності до економічної циклічності [4, 5, 6, 7].

Предмет дослідження складають теоретичні засади та механізми формування і реалізації бюджетної політики як інструменту регулювання економічного розвитку.

Метою дослідження є поглиблення теоретико-методологічних засад формування бюджетної політики та визначення особливостей її впливу на економічний розвиток країни.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використано сукупність методів та підходів, що надало змогу забезпечити концептуальну єдність дослідження. Застосовано діалектичний, системний та структурний підходи, методи узагальнення, аналізу і синтезу, порівняння, економіко-математичного моделювання та наукового абстрагування.

Результати дослідження. Еволюція суспільних відносин відобразилась на трансформації підходів щодо ролі держави у регулюванні економічних процесів. Класична економічна теорія аргументувала доцільність мінімізації впливу державної політики на економічні процеси. Функціональним обов'язком держави було формування законодавчого поля, так званих «правил гри» на ринку, а також здійснення фінансування видатків, які є базовими з позиції існування держави як суспільного інституту. До таких видатків відносять видатки на оборону, охорону громадського порядку, виконавчу та судову владу тощо.

Велика Депресія та її наслідки для розвитку світової економіки обумовили потребу актуалізації положень економічної теорії щодо інструментів забезпечення макроекономічної рівноваги та довгострокового економічного зростання. Фундаментальна праця Джона Мейнарда Кейнса «General theory of employment, interest and money» презентувала громадськості альтернативу в питаннях участі держави в регулюванні економічних процесів. Важливу роль у реалізації наведеного було відведено бюджетно-податковій політиці.

Видатки бюджету та дефіцитне фінансування економіки розглядались як інструменти стимулювання сукупного попиту і економічного зростання загалом.

За умов економічного спаду та рецесії особливої значущості набувають питання розробки бюджетної політики стимулюючого типу, основними інструментами реалізації зазначеного виступають податкове регулювання та бюджетне регулювання у сфері видатків з метою підвищення сукупного попиту. Реалізація дискреційної фінансової політики у багатьох країнах, що викликано потребою належного реагування на затяжну рецесію світової економіки 2008–2009 років, обумовила подальший розвиток теоретико-методологічних положень щодо посилення дієвості даної політики. Трой Девіг та Ерік Ліпер [8] дійшли висновку, що використання бюджетно-податкових інструментів матиме стимулюючий ефект за умов тісної координації відповідних заходів із монетарною політикою. Емпіричний досвід США, Японії, Європейського Союзу свідчить, що вища результативність дискреційної фінансової політики забезпечується за умов низького рівня ключової процентної ставки та політики кількісного пом'якшення.

Роберт Барро здійснив ґрунтовний аналіз основних факторів забезпечення економічного зростання, щодо значення державної політики у даному процесі він зауважує, що розвинуті інститути, верховенство права, низька інфляція та зниження показника державного споживання активізують приріст реального ВВП на душу населення. Водночас, встановлено, що видатки бюджету на наукові дослідження і розробки, інфраструктуру здійснюють позитивний вплив на економічну динаміку за умови забезпечення ефективного їх використання [9].

Нікос Бенос дослідивши взаємозв'язки між інструментами бюджетно-податкової політики та економічним зростанням в 14 країнах Європейського Союзу протягом періоду 1990–2006 років дійшов схожого висновку із попередніми дослідниками, що видатки на розвиток інфраструктури здійснюють позитивний вплив на економічну динаміку. При чому збільшення видатків для активізації економічного росту має відбуватись за рахунок додаткових надходжень від податків на споживання. Водночас видатки, що спрямовані на розвиток людського потенціалу (на освіту, охорону здоров'я, культуру та духовний розвиток), а також видатки на соціальний захист не мають відчутного впливу для зростання економіки [10].

Марк Том'янович наголошує, що бюджетно-податкова політика в короткостроковому періоді може знижувати темпи економічного зростання країни у випадку збільшення рівня податкового навантаження. Водночас в довгостроковому періоді відповідні заходи політики щодо збільшення видатків бюджету, в тому числі на соціальні заходи або зміна податкових ставок має незначний вплив на темпи росту реального валового внутрішнього продукту [11].

Антоніо Афонсо та Давід Фурсері за результатами проведеного емпіричного дослідження впливу бюджетно-податкових інструментів на економічні процеси дійшли висновку, що при збільшенні показника частки державних доходів у валовому внутрішньому продукті на один відсоток відбувається зменшення реального валового внутрішнього продукту на душу населення у країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (далі ОЕСР) на 0,12 в. п., в країнах ЄС – 0,13 в. п. Крім того, в країнах ЄС волатильність бюджетної політики у сфері видатків здійснює деструктивний вплив на темпи росту валового внутрішнього продукту [12]. Ендрю Маунтфорд та Херальд Уліг розглянули три реалізованих сценарії бюджетно-податкової політики, що мали на меті стимулювання економіки на прикладі США у періоді 1955–2000 років. Перший полягає у збільшенні видаткової частини бюджету за рахунок зростання дефіциту, другий – збільшення бюджетних видатків відбувається внаслідок росту доходної частини бюджету, третій варіант передбачає зниження податкового навантаження та зростання рівня бюджетного дефіциту. Результати дослідження засвідчили, що стимулюючий ефект від реалізації заходів першого сценарію тривають до чотирьох кварталів. Водночас імплементація першого та другого сценарію супроводжується ефектом витіснення інвестицій. Виявлено, що найбільш оптимальним з-поміж аналізованих сценаріїв є третій, але і його позитивний вплив для формування умов для економічного зростання є короткостроковим. Накопичення державного боргу для фінансування бюджетного дефіциту мають негативні довгострокові наслідки для економіки, що потребує ґрунтовного перспективного аналізу впливу фінансових інструментів на економічні процеси [13].

Автори статті «Determinants of economic growth in V4 countries and Romania» встановили, що такі показники як прямі іноземні інвестиції, державні видатки на освіту та наукові розробки в цілому корелюють із ростом реального валового внутрішнього продукту, однак їх вплив залежить від особливостей політики в кожній країні. Так, серед групи країн Вишеградської четвірки та Румунії позитивний зв'язок між бюджетними видатками на освіту і ростом ВВП виявлено лише у Чехії, а між видатками на наукові розробки і дослідження – у Чехії, Румунії та Угорщині [14].

Неокласична школа класифікує інструменти бюджетно-податкової політики за ознакою впливу на економічне зростання за основними чотирьома групами – 1) податки, які знижують схильність економічних агентів до інвестування у людський чи фізичний капітал (distortionary taxes); 2) податки, які не мають деструктивного чи обмежувального впливу на рішення економічних агентів щодо формування заощаджень та подальшого інвестування (non-distortionary taxes); 3) продуктивні видатки бюджету (productive expenditures); 4) непродуктивні видатки бюджету (unproductive expenditures). До групи distortionary taxes належать податки на доходи, прибуток та капітал, до non-distortionary taxes слід віднести податки на споживання та рентну плату. Під продуктивними видатками розуміють видатки на освіту, наукові дослідження і розробки, транспортну та інформаційну інфраструктуру, охорону здоров'я. В свою чергу, під непродуктивними – видатки на державне управління, оборону, громадський порядок і судову владу, економічну діяльність. Найвищий ступінь

позитивного впливу на економічне зростання буде забезпечено у випадку фінансування продуктивних видатків бюджету за рахунок податки, які належать до групи non-distortional taxes.

Основними інструментами впливу державної податкової політики на сукупний попит є структура та рівень оподаткування, що характеризується показниками податкового навантаження. Прийнято вважати, що рівень оподаткування є результатом суспільного компромісу – податкове навантаження встановлюється з урахуванням обраної моделі соціально-економічного розвитку країни, яка визначає співвідношення перерозподілу валового внутрішнього продукту через систему публічних фінансів і роль державних інституцій в наданні суспільних послуг. Податкове навантаження на макrorівні прийнято розраховувати як співвідношення податкових надходжень до валового внутрішнього продукту, яке безпосередньо залежить від розміру встановлених ставок податків та надання податкових пільг. Результативність встановлення певного рівня податкового навантаження можна оцінити за допомогою порівняння показника ефективної ставки для кожного податку із її номінальним значенням або за допомогою середньої ефективної (імпліцитної) ставки.

Структура оподаткування визначається варіативними сценаріями комбінування податкових баз та податкових ставок. В контексті податкових баз розрізняють податки на споживання і податки на доходи і прибуток; податки на працю (taxes on labour), податки на споживання (taxes on consumption), податки на капітал (taxes on capital); за методологією ОЕСР розрізняють податки на доходи і прибуток (income and profits); обов'язкові внески соціального страхування, що сплачуються центральному уряду; податки на робочу силу (workforce); податки на майно (property); податки на товари і послуги (goods and services). Регулювання податкового навантаження на працю і капітал здійснює вплив на кон'юнктуру цих факторів виробництва на ринку, є однією із визначальних причин міграції трудового і фінансового капіталу між різними регіонами та країнами світу. В контексті впливу податкових ставок на економічну активність розрізняють дві основні групи: а) залежно від методу встановлення – адвалорна, специфічна, комбінована; б) за рівнем шкали оподаткування – регресивна, пропорційна, прогресивна. Враховуючи множинність комбінацій податкових баз та ставок держава має суттєві можливості для впливу на інвестиційний та споживчий попит, а отже на темп росту реального валового внутрішнього продукту загалом. Вплив структури оподаткування на економічне зростання може бути відображено за допомогою наступної формули:

$$agr_i = \beta_0 + \beta_1 tl_i + \beta_2 tc_i + \beta_3 tcon_i + \varepsilon_i \quad (1),$$

де: agr_i – щорічний темп росту валового внутрішнього продукту в періоді i ;

β_0 – вільний член;

tl_i – рівень оподаткування податками на працю;

tc_i – рівень оподаткування податками на капітал;

$tcon_i$ – рівень оподаткування податками на споживання;

ε_i – помилка.

Податкова політика також має прямі та опосередковані важелі впливу на розвиток міжбюджетних відносин. В першу чергу, це пов'язано із поділом податків на загальнодержавні та місцеві, по-друге, із інституційним визначенням та наданням повноважень органам місцевого самоврядування щодо регулювання бази оподаткування та податкових ставок для місцевих податків і зборів, по-третє – закріплення за доходами місцевих бюджетів повністю або частково загальнодержавних податків. Ступінь фіскальної децентралізації впливає на зацікавленість органів місцевого самоврядування щодо мобілізації податкових надходжень до відповідних бюджетів, однак потребує наукового обґрунтування, що пов'язано із ризиками виникнення чи збільшення диспропорцій міжрегіонального економічного розвитку. Однією із визначальних передумов для ефективного функціонування інституту місцевого самоврядування є достатність власних бюджетних надходжень на протидію трансфертам із державного бюджету. Доцільно враховувати, що ефекти від податкової децентралізації є різними в залежності від моделі адміністративно-територіального устрою країни та структури економіки в розрізі регіонів.

Важливим аспектом впливу інструментів державної податкової політики на сукупний попит є зниження існуючого рівня податкового навантаження (tax cut) шляхом зменшення податкових ставок або ж надання цільових тимчасових податкових пільг. Проміжним результатом реалізації наведених заходів є падіння обсягів доходної частини бюджету в коротко- та середньостроковій перспективі, відповідно збільшення показника дефіциту бюджету, що потребує залучення додаткових джерел його фінансування. Слід відзначити, що кейнсіанська економічна доктрина підтримувала заходи державної політики щодо зниження податкового навантаження та дефіцитного фінансування економіки у періоди економічного спаду та рецесії. У кінцевому підсумку має відбутись поштовх ділової активності економічних агентів і стимулювання сукупного попиту. Разом з тим, емпіричний досвід свідчить, що у країнах з трансформаційною економікою податкова політика є переважно проциклічною і можливості щодо цілеспрямованого зниження податкового навантаження за умов економічного спаду є достатньо обмеженими, внаслідок недостатньо розвинутого внутрішнього ринку державних запозичень та лімітованого доступу державних інституцій до залучення зовнішнього боргового фінансування. Тому зміни системи оподаткування щодо зниження податкового навантаження потребують реалізації комплексу виважених і послідовних заходів щодо зменшення видаткової частини бюджету. З огляду на зазначене, можна дійти висновку, що використання інструментів податкової політики в даному аспекті стимулювання економіки може бути недовготривалим та стосуватись податків, які здійснюють безпосередній вплив на інвестиційну діяльність та обсяги споживання економічних агентів. До таких податків слід віднести податки на працю та податки на капітал в частині податку на прибуток.

Активним прихильником помірного податкового навантаження є основоположник економіки пропозицій Артур Лаффер, який обґрунтував на прикладі податкової кривої, що за умов зниження податкових ставок, які знаходяться у «забороненій зоні», до нижчого рівня відбудеться посилення фінансового значення відповідних податків [15]. Крім того, надмірний рівень податкового навантаження у економіці призводить до збільшення масштабів тіньової економіки, що знижує загальну ефективність функціонування національної економіки та підриває довіру економічних агентів до держави як суспільного інституту. З теоретичної точки зору, можливе зниження податкових надходжень у транзитивному періоді має супроводжуватись скороченням бюджетних видатків, фінансування яких має найнижчий рівень доцільності та ефективності фінансування. Практична імплементація заходів зниження ставок податків, пропонує прихильниками економіки пропозиції за часів президенства Рональда Рейгана призвела до суттєвого збільшення бюджетного дефіциту. Разом з тим, відбулась активізація темпів росту реального валового внутрішнього продукту, середнє значення росту реального ВВП за період 1981–1988 років склало 3,50 %, що позначилось на зниженні рівня безробіття, збільшенні доходів населення та зростанні розмірів соціальних стандартів.

Можливим варіантом стимулювання економіки є збільшення бюджетних асигнувань на реалізацію інвестиційних проектів, програм із активізації зайнятості, розбудову інноваційної інфраструктури за рахунок додаткових податкових надходжень до бюджету. З огляду на зазначене має відбутись підвищення ставок податків або ж, що є більш дієвим та логічним для країн із трансформаційною економікою – розширення податкової бази. Результативність цих заходів буде досягнута за умови доцільності та ефективності використання коштів бюджету, що потребує наявності розвинутих інститутів та бюджетної стратегії.

Вплив бюджетної політики у сфері видатків на сукупний попит має досліджуватись з урахуванням позицій їх обсягу (співвідношення до ВВП), а також різної композиційної структури. Неокейнсіанський підхід щодо позитивного впливу зростання бюджетних видатків на економіку ґрунтується на наступній логічній конструкції. Більш високі видатки бюджету зумовлюють підвищення попиту на товари виробничого призначення (продукція металургії, машинобудування, будівництва). В подальшому виробники даних видів продукції задовольняють попит на ринку, що відображається на зростанні попиту на робочу силу в певних галузях економіки. Зазначене, в свою чергу, призводить до збільшення заробітної плати, що має безпосередній вплив на рівень приватного споживання. За сучасних умов актуалізуються питання оцінки ефекту мультиплікатора збільшення видатків бюджету з метою стимулювання економіки, враховуючи можливості різної структури джерел фінансування таких видатків і монетарного регулювання.

Цілком очевидно, що структура видатків може розглядатись через призму функціональної та економічної бюджетних класифікацій, однак чимало науковців наголошують на доцільності оцінки впливу регулювання продуктивних та непродуктивних видатків бюджету на економічне зростання. Показник питомої ваги бюджетних видатків у ВВП значною мірою залежить від моделі соціально-економічного розвитку, яку обрало суспільство, політичних вподобань які за результатами виборів трансформуються у конкретні рішення щодо перерозподілу фінансових ресурсів між галузями соціальної сфери, адміністративно-територіальними одиницями, stratami населення. Бюджетна політика здійснює вплив на відтворення та стимулювання людського капіталу, що позначається на підвищенні рівня конкурентоспроможності економіки в довгостроковій перспективі.

Однак, в певних випадках обов'язки державного фінансування освіти, охорони здоров'я, програм житла для соціально незабезпечених верств закріплені конституційно без реальної оцінки можливості реалізації зазначеного, що має деструктивний вплив на соціально-економічний розвиток країни. Відсутність реальних джерел фінансування призводить до погіршення якості надаваних послуг, обмежує доступ до їх надання, сприяє корупції, підриває довіру до держави у цілому. В країнах із вищим рівнем життя та демократичному устрої вища відповідальність як виборця-платника податків за свою електоральну симпатію так і політичних сил в країні за рішення у бюджетно-податковій сфері. Зазначене проявляється у прогресивному підході щодо одержання суспільних послуг з використанням як державної (у повному чи частковому обсязі) так і диверсифікованої моделі фінансування соціальної сфери. У країнах, що розвиваються серед виборців присутній патерналізм в соціальних питаннях, а у сплаті податків панують лібералізм та лібертаріанство. І шлях до змін ситуації в кращий бік лежить через транзитивний період податкової і бюджетної реформ, інституційну модернізацію та посилення громадського контролю за використанням коштів бюджету.

З огляду на вищевикладене доцільно зазначити, що вплив бюджетної політики у сфері видатків на сукупний попит та економічне зростання з позицій їх співвідношення до валового внутрішнього продукту та композиційної структури може бути представлений наступною формулою:

$$agr_i = a_0 + a_1 rex_i + a_2 n_rex_i + \varepsilon_i' \quad (2),$$

де: a_0 – вільний член;

rex_i – рівень продуктивних бюджетних видатків;

n_rex_i – рівень непродуктивних бюджетних видатків;

ε_i' – помилка.

Підходи щодо формування бюджетної політики з позиції визначення амплітуди потенціалу регулювання доходної і видаткової частини є діаметрально протилежними, оскільки одна частина науковців акцентує увагу на обмеженні такого регулювання потребою досягнення збалансованості бюджету в кожному періоді (коротко-, середньо- та довгостроковому), а інша допускає суттєве збільшення державних запозичень для фінансування

бюджетного дефіциту в разі необхідності, що на їх думку є проявом оптимальної фінансової політики у межах середньо- та довгострокового економічного циклу.

Доцільність використання дефіцитного фінансування економіки за рахунок нарощування бюджетних витрат актуалізується на етапах ідентифікації економічної рецесії. Реалізація державних програм щодо активізації зайнятості, здійснення інвестицій в інфраструктуру, соціальної підтримки населення є стандартними заходами політики стимулювання економіки ще з часів Великої депресії. Водночас, необхідно усвідомлювати, що підходи до використання інструментів бюджетно-податкової політики пройшли суттєву трансформацію внаслідок прояву негативних ефектів фінансового стимулювання для довгострокового економічного зростання. Це стосується і ефекту витіснення приватних інвестицій, зростання співвідношення державного боргу до валового внутрішнього продукту, результативності відповідних витратів, лагової дії фінансових інструментів, потреби збільшення податкового навантаження у майбутньому. Якщо прийняти до уваги положення еквівалентності Рікардо–Барро (Ricardo–Barro equivalence), у довгостроковому періоді бюджетно-податкова політика має нейтральний вплив на сукупний попит з огляду на потенційні очікування економічних агентів щодо бюджетного та податкового регулювання. Потрібно зазначити, що бюджетно-податкова політика в країнах із трансформаційною економікою здебільшого носить проциклічний характер, а у країнах з розвинутою економікою – ациклічний або контрциклічний. Тому можливості дефіцитного фінансування економіки є диферентними та залежать від рівня економічного розвитку країни. За сучасних умов збільшення бюджетних витрат шляхом регулювання дефіциту все більше розглядається як інструмент забезпечення макроекономічної стабілізації в короткостроковому періоді на протидію стимулюючому підходу, який мав місце у двадцятому столітті.

Актуальним залишається питання накладення інституційних обмежень на розробку і здійснення заходів бюджетно-податкової політики. Задля уникнення надмірної волатильності бюджетної політики застосовується інструментарій довгострокового та середньострокового бюджетного планування. Розробка та законодавче схвалення бюджету на трирічній основі із визначенням обсягів витратів, доходів, дефіциту (профіциту), державного боргу дозволяє понизити флуктуацію значень даних показників відносно прогнозованого ВВП в період стійкого економічного розвитку та підвищити стійкість публічних фінансів до умов циклічного спаду. Розробка державних цільових і бюджетних програм на середньостроковий період надає змогу більш раціонально розподілити обмежені фінансові ресурси для досягнення поставлених завдань в економіці та соціальній сфері. Бюджетна стратегія та перспективне планування чітко детермінують терміни та обсяги проведення дискреційних заходів фінансової політики, інформують суспільство про орієнтовні результати, що сприяє зростанню довіри економічних агентів до здійснюваної політики та рівня її обґрунтованості.

Серед важливих аспектів впливу глобалізації на економічний розвиток є зростаючий у номінальному та відносному вираженні (до ВВП) державний борг в країнах із розвинутою та трансформаційною економікою. Накопичення боргів у державному і приватному секторі позначається на підвищенні рівня ризиків порушення фінансової стабільності відповідної країни, регіону та світової економіки. Велика рецесія розпочалась саме із США та перейшла в свою активну після банкрутства банку Lehman Brothers у вересні 2008 року, охопила світові фінансові ринки, а згодом поширилась на реальну економіку. При чому тут спостерігався щільний зв'язок – із входженням у рецесію проблеми фінансового ринку лиш поглиблювались. Означена ситуація обумовила необхідність розробки державними інституціями безпрецедентних за розмірами програм підтримки фінансового і реального секторів економіки. Використання податкових, бюджетних, монетарних важелів та інструментів спрямовувалось для досягнення макроекономічної рівноваги, відновлення довіри економічних агентів та позитивної динаміки реального ВВП. Серед заходів, що застосовувались в країнах ОЕСР слід виділити наступні: зниження ключової процентної ставки, збільшення розміру та розширення сфери застосування державних гарантій, викуп цінних паперів, спрямування значних обсягів ресурсів на підвищення капіталізації та ліквідності системних фінансових інституцій, купівля державою «токсичних» активів. Співвідношення обсягів антикризових мір до ВВП перевищила 200 % в Ірландії, становила понад 20 % у Великобританії, Франції, Німеччині. У номінальному вираженні найбільший за розміром пакет заходів стабілізуючого характеру був ініційований та реалізований у США [16]. В розвинутих країнах світу значення ключової процентної ставки були зменшені практично до 0 позначки. З урахуванням даного факту, в якості надзвичайних мір, центробанками були ухвалені рішення щодо викупу державних боргових цінних паперів для продовження курсу монетарної експансії. Великобританія одна з країн, яка достатньо активно використовувала даний інструмент. З II кварталу 2008 по I квартал 2010 року значення частки державних запозичень у ВВП, що знаходилась у власності центрального банку збільшилась на 14,5 в. п. – з 0 до 14,4%. Зростання значень наведеного показника в досліджуваному періоді зафіксовано й для Японії на 1,4 в. п. (з 13,8 до 15,2%), США – 2,0 в. п. (з 3,4 до 5,4%) [17]. Реалізація програм стабілізуючого та стимулюючого типу, за умов автоматичного зниження рівня податкових надходжень, призвели до розбалансування системи публічних фінансів і зростання вагових показників державного боргу, що стало черговим викликом для розвитку світової економіки. Необхідно зазначити, що значення частки державного боргу в ВВП у посткризовий період (з 2010 р.) в розвинутих країнах є вищими ніж у роки Великої Депресії та поступаються виключно етапу Другої світової війни (рис. 1).

Вибірки досліджуваних країн є ідентичними за кількістю, включено по 20 найбільших розвинутих і трансформаційних економік, дані яких представлені міжнародною фінансовою організацією. Суттєве накопичення державного боргу призвело до наростаючої необхідності залучення нових запозичень для його

планового погашення і одночасного фінансування бюджетного дефіциту. В таблиці 1 наведено інформацію щодо динаміки показника питомої ваги здійснених випусків боргових цінних паперів для покриття дефіциту і рефінансування боргу у ВВП за період 2010–2020 років.

Аналіз даних свідчить, що у 2010–2014 роках усереднене значення згаданого вище показника у багатьох розвинутих країнах перевищувало 15,0%. Зокрема у Японії – 56,16%, США – 27,44%, Італії – 22,88%, Бельгії – 21,12%, Португалії – 20,96%, Іспанії – 20,86%, Греції – 18,82%, Ірландії – 16,06%. Для країн із трансформаційною економікою значення відповідного показника є нижчим: у Угорщині – 15,74%, Румунії – 12,08%, Україні – 10,78%, Туреччині – 9,6%. Водночас проблематика залучення державних запозичень для рефінансування боргу і покриття бюджетного дефіциту в цих країнах була подекуди більш ургентною аніж у деяких розвинутих, враховуючи вищий рівень ризиків, доходність боргових інструментів та обмеженість внутрішнього ринку, кон'юнктуру на зовнішніх ринках фінансового капіталу. Важливість даного питання активізувала фахові дискусії стосовно композиційної структури програм фінансової консолідації на середньострокову перспективу на самітах Великої двадцятки (G-20) та міжнародних економічних форумах. Корекція бюджетного балансу понад 6% ВВП була представлена у Японії, Франції, Великобританії США, 3–6% у Німеччині та Італії. Термін реалізації даних заходів коливався в досліджуваних країнах, враховуючи широкий спектр особливостей та специфічних умов економічного та інституційного характеру. В середньому, з початку фіксації епізодів фінансової консолідації проходило 7–8 років для відчутного зниження фінансової потреби держави у залученні запозичень для рефінансування існуючого публічного боргу.

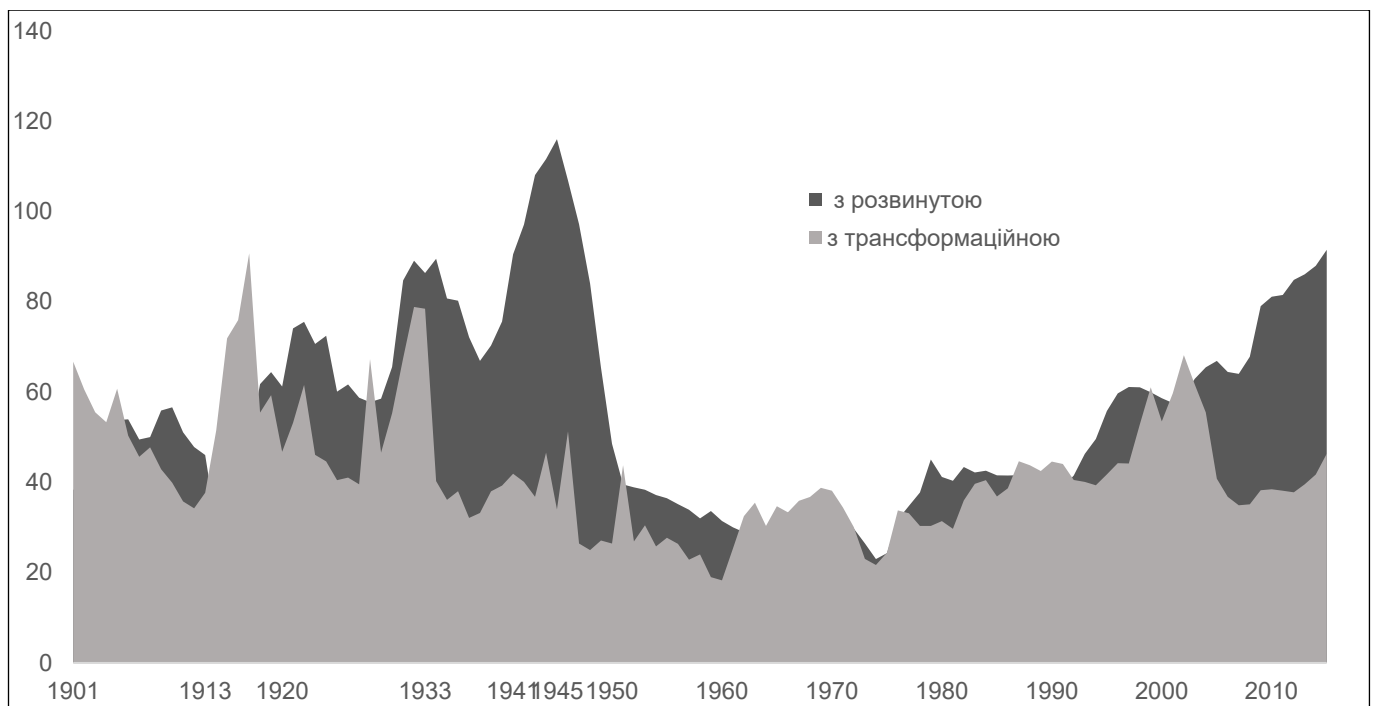


Рисунок 1. Частка державного боргу в ВВП у країнах з розвинутою і трансформаційною економікою за період 1901–2017 років, %

Джерело: побудовано автором за даними [17]

Необхідно зазначити, що програми передбачали одночасне збільшення бюджетних доходів та оптимізації видатків. Основними напрямками державної політики в контексті зростання фінансової значимості податків є елімінація можливостей ухилення від сплати ПДВ, підвищення стандартної і пониженої ставки даного податку, збільшення ставок акцизу на пальне, спирт, алкогольні напої, тютюнові вироби, удосконалення механізму адміністрування податків і зборів, збільшення ставок майнового оподаткування, активізація міждержавної кооперації в сфері протидії розмиванню податкової бази, посилення дієвості податкового контролю і аудиту.

Їх імплементація в практичну площину забезпечила зростання співвідношення податкових надходжень у ВВП до 3,8 в. п. у Франції, а середній показник для країн ОЕСР, що входить до G-20 становив 1,6 в. п. До цілеспрямованих заходів бюджетної політики щодо зменшення значення вагового показника первинних видатків бюджету в ВВП належать: обмеження розміру оплати праці в бюджетній сфері, удосконалення механізму надання субсидій і трансфертів населенню, розвиток системи фінансування закладів охорони здоров'я, продовження пенсійної реформи. До змін інституційного характеру відносять зміцнення бюджетних інститутів, розробка варіативних сценаріїв довгострокових бюджетних прогнозів, враховуючи основні ризики, удосконалення інструментарію перспективного бюджетного планування, розбудова фінансових правил і визначення індикативів основних вагових показників бюджету.

Таблиця 1. Потреба залучення державних запозичень у країнах із розвинутою та трансформаційною економікою, % ВВП

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 ¹	2020 ²
Японія	52,9	57,8	58,6	53,6	57,9	52,7	50,9	43,0	40,7	39,6	34,6
США	26,0	27,3	30,4	29,1	24,4	20,0	20,3	17,8	24,0	24,0	20,9
Італія	24,8	22,6	23,5	18,9	24,6	21,4	19,8	18,9	22,2	22,1	21,1
Іспанія	24,0	19,6	20,6	19,4	20,7	21,5	21,9	19,8	18,4	16,6	16,5
Греція	23,2	23,7	16,5	14,9	15,8	10,2	5,6	4,5	5,2	5,0	4,8
Бельгія	22,4	21,6	22,2	21,8	17,6	19,7	18,6	18,2	18,3	18,0	17,6
Ірландія	21,0	19,0	13,9	14,9	11,5	10,2	8,2	6,9	6,7	7,4	8,4
Португалія	18,9	22,0	22,3	21,0	20,6	20,1	17,5	16,7	13,7	14,6	13,7
Великобританія	15,7	15,5	14,7	13,3	11,6	12,2	10,2	8,9	8,5	9,8	8,8
Угорщина	10,9	11,6	15,3	21,0	19,9	23,0	19,1	19,3	18,4	17,9	16,9
Україна	7,4	7,9	7,0	16,6	15,0	17,3	12,8	10,0	9,6	8,9	7,6
Румунія	13,8	13,6	12,1	11,6	9,3	8,2	8,2	8,3	8,5	7,8	7,2
Литва	10,0	10,2	12,2	8,6	7,8	8,4	7,5	6,1	6,2	2,6	2,6
Словаччина	8,0	8,4	8,6	7,5	6,9	6,6	8,7	8,5	8,4	4,5	2,5
Туреччина	10,6	10,4	8,4	9,4	9,2	5,7	5,8	5,6	6,5	7,1	7,3

1 – планові показники

2 – прогнозні показники

Джерело: складено автором за даними [17]

Доцільно наголосити, що питання обмеження значень показників бюджетного дефіциту та державного боргу є одними із ключових у руслі формування державної фінансової політики протягом тривалого часового діапазону. Зокрема, визначення граничного рівня дефіциту бюджету на рівні 3,0% від ВВП та державного боргу – 60,0% ВВП при підписанні Maastricht Treaty стало необхідною мірою для забезпечення фінансової і цінової стабільності, що передумало запровадженню у Європейському Союзі єдиної валюти. У 1997 році затверджено Stability and Growth Pact який містить цілісну конфігурацію фіскальних правил для країн Європейського Союзу, що сприяє забезпеченню стійкості державних фінансів, низької інфляції і підвищенню рівня координації бюджетно-податкової політики між країнами-учасниками. Реалізація зазначеного має позитивний вплив на динаміку економічного зростання і стимулювання зайнятості населення. Важливим заходом координації бюджетно-податкової політики у межах ЄС стало запровадження Excessive Deficit Procedure у разі перевищення граничних значень дефіциту по відношенню до ВВП. На Європейську Комісію покладено функцію моніторингу розміру бюджетного дефіциту та надано повноваження щодо накладення фінансових санкцій за порушення встановлених вимог.

У 2005 році внесені системні зміни до Stability and Growth Pact, метою яких стало підвищення ефективності державного фінансового управління шляхом адаптації фіскальних правил до нових економічних реалій, що в свою чергу забезпечить стабільність публічних фінансів у довгостроковій перспективі та зниження боргового навантаження. Досягнення цільових орієнтирів бюджетної політики країн ЄС на середньострокову перспективу передбачає використання симетричного підходу протягом циклу, тобто дотримання фіскальної дисципліни на противагу реалізації проциклічної бюджетної політики на стадії економічного зростання. Однією із рекомендацій є утримання значень показника дефіциту на рівні меншому ніж 3,0 % ВВП у період росту економіки, що дозволить в період рецесії допустити певне збільшення його значення. Зміни що стосуються процедури регулювання надмірного розміру дефіциту бюджету полягали у визначенні ситуацій за яких допускається виконання бюджету із дефіцитом – у випадку економічного спаду (негативного значення річного росту ВВП) або низьких темпів росту реального ВВП із суттєвим відхиленням його рівня від потенційного. У разі допущення надмірного показника дефіциту передбачено, що відповідна країна має покращити циклічно скоригований бюджетний баланс, допустимий рівень якого визначено на рівні 0,5 % ВВП. Особливу увагу в процесі бюджетної консолідації слід приділити реалізації структурних реформ у публічних фінансах і економіці загалом. До відома слід навести інформацію, що серед країн ЄС процедуру регулювання надмірного розміру бюджетного дефіциту не було застосовано лише для 2 країн – Естонії та Швеції. Зазначене свідчить про посилення розбалансованості бюджетної системи і державних фінансів у 2000-х роках, насамперед внаслідок Великої Рецесії.

Директивою 2011/85/ЄС, званою як 'Six Pack' було внесені важливі новації у Stability and Growth Pact, що також мали на меті підтримку бюджетної збалансованості. По-перше, уряди країн ЄС мають використовувати комплексну систему державного обліку надходжень і витрат, що одночасно має бути об'єктом як внутрішнього контролю так і незалежного аудиту. Друга позиція полягає в забезпеченні публічності фіскальних показників та оперативності їх оприлюднення, в тому числі для сектору державного управління і фондів соціального страхування установлений період в один місяць, для місцевого самоврядування – квартал. По-третє, бюджетне планування має ґрунтуватись на реалістичному макроекономічному та бюджетному прогнозі, який має підлягати оновленню. Слід використовувати консенсус-прогнози Європейської

Комісії та незалежних інституцій. Четверта позиція декларує можливості застосування специфічних фіскальних правил для досягнення бюджетного балансу в поєднанні із універсальними правилами ЄС. Метою імплементації даного положення є уникнення ситуації виконання бюджету із надмірним дефіцитом. По-п'яте, імператив формування відповідальної та ефективною бюджетної політики у середньостроковій перспективі, що передбачає використання інституту трирічного бюджетного планування. З огляду на зазначене необхідним є формулювання чітких багаторічних бюджетних цілей, формування відповідного прогнозу доходної і видаткової частини бюджету, здійснення оцінки довгострокової стійкості державних фінансів. По-шосте, забезпечення узгодженості і координації всіх правил і процедур обліку в усіх сферах державного управління.

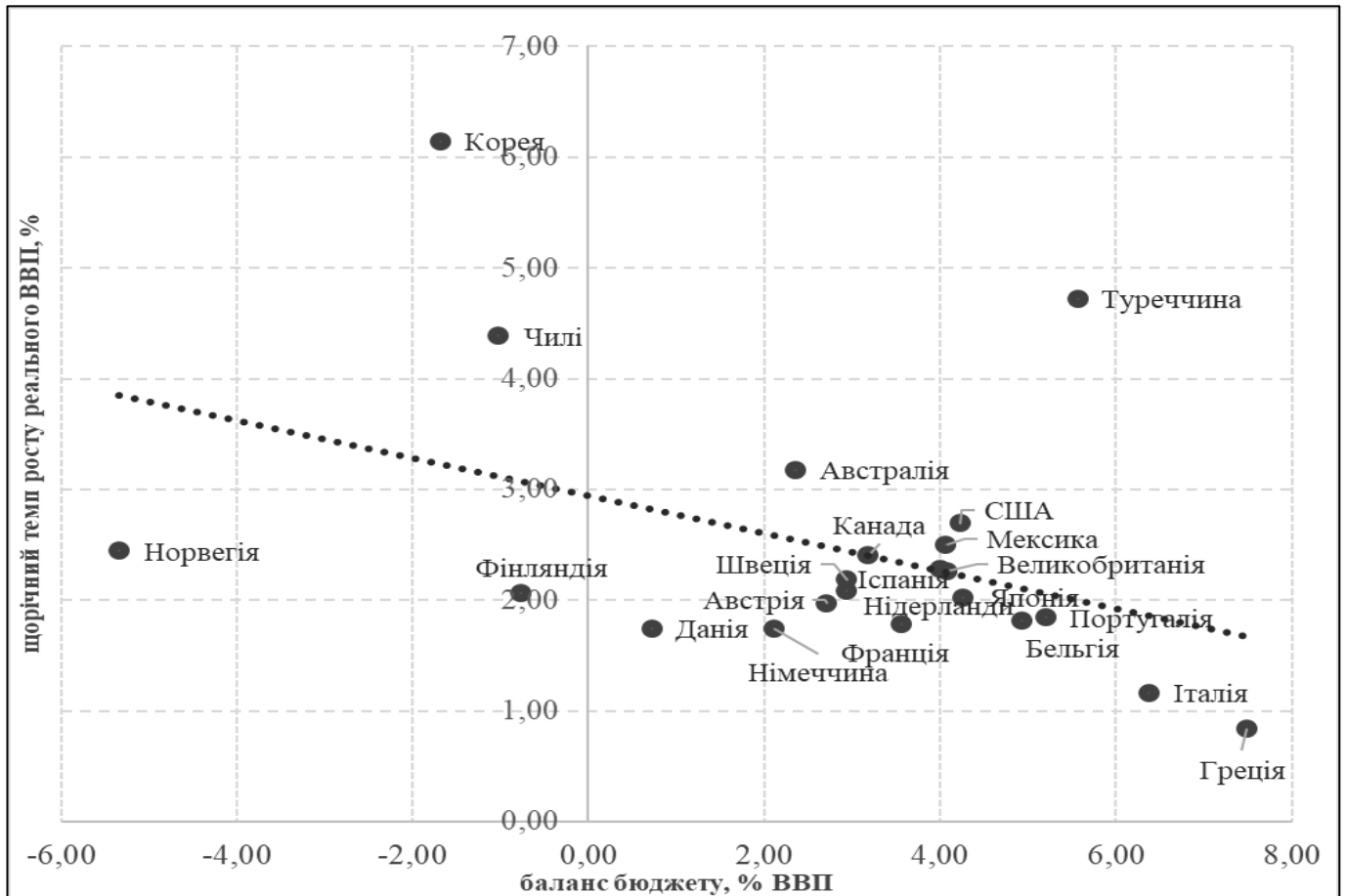


Рисунок 2. Взаємозв'язок між дефіцитом бюджету та ростом реального ВВП у країнах ОЕСР за період 1981–2017 років

Джерело: побудовано за даними [16; 17]

За допомогою методу регресії встановлено, що в країнах ОЕСР протягом 1981–2017 років при збільшенні показника питомої ваги дефіциту у ВВП на 1,0 в. п. темпи зростання реального ВВП знижувались на 0,17 в. п. Враховуючи ургентну потребу стабілізації фінансової системи та пришвидшення темпів економічного зростання в ЄС розроблено й реалізовано сукупність заходів державної фінансової підтримки економіки – European Economic Recovery Plan. Даний механізм передбачав комплексний спектр фіскальних стимулів цільового спрямування, що мали виключно тимчасовий характер у посткризовий період відновлення економіки. Адаптивна бюджетно-податкова політика мала на меті розширення внутрішнього попиту та зниження рівня безробіття. Загальний обсяг експансіоністських заходів податкового і бюджетного регулювання оцінювався у 170 млрд Євро, що становило близько 1,2 % кумулятивного ВВП країн-членів ЄС.

Базовими принципами застосування стимулюючих мір бюджетної політики визначено: своєчасність, тимчасовість, цільову спрямованість, координованість. Міжнародні фінансові організації рекомендують щоб фіскальні стимули одночасно включали у себе заходи регулювання у сфері доходної та видаткової частини бюджету, що надасть змогу підвищити рівень їх ефективності. Використання цільових податкових пільг для інтенсифікації інвестиційно-інноваційних процесів, розвитку малого бізнесу, надання трансфертів найбільш соціально незахищеним верствам населення, виділення додаткових асигнувань на інфраструктурні об'єкти є типовими прикладами реалізації бюджетної політики стимулюючого типу. Поряд із експансіоністською бюджетно-податковою політикою необхідно продовжувати імплементацію структурних реформ. Реалізація наведеного направлена на підтримку купівельної спроможності населення, зростання рівня конкурентоспроможності, активізацію зайнятості, зниження адміністративного впливу на підприємництво.

Особливу увагу в посткризовий період приділено питанням проведення додаткової капіталізації фінансових інституцій, зміцнення рівня їх стійкості, надання державних гарантій для підвищення рівня довіри в економіці. Передумовами для розробки скоординованих програм оздоровлення фінансового сектору виступили недоліки корпоративного управління, недостатня дієвість державної політики нагляду, сповільнення темпів зростання реального ВВП, швидке накопичення приватного і публічного боргу. Запуск European Financial Stability Facility (далі ESFF) у 2010 році покликаний забезпечити фінансову стабільність Єврозони, надати необхідну підтримку країнам, системи публічних фінансів яких відчули наслідки Великої Рецесії, а саме Ірландії, Португалії, Греції. Обсяг програми затверджений на рівні 440 млрд Євро, згодом у червні 2011 році розширений до 780 млрд Євро. Її дієвість спонукала державні органи влади до створення адаптивного механізму реагування на кризові ситуації, розвитку інституційної фінансової архітектури. Таким чином, 8 жовтня 2012 року створено нову міжнародну інституцію European Stability Mechanism (далі ESM) з широкими функціональними опціями щодо фінансування, кредитування, інвестування, ризик-менеджменту. Загальний обсяг фінансової допомоги Ірландії для відновлення макроекономічної стабільності становив 67,5 млрд Євро, в т. ч. у межах реалізації ESFF надано 17,7 млрд Євро. Своєчасна підтримка та одночасна реалізація структурних реформ дозволили оздоровити банківську систему країни, суттєво знизити дефіцит державних фінансів та успішно завершити ESFF наприкінці 2013 року. Приклад Португалії демонструє, що порушення збалансованості бюджетної системи, помірні темпи економічного розвитку та стрімке збільшення показника співвідношення державного боргу до ВВП знизили довіру інвесторів до державних облігацій, що відобразилось на підвищенні їх дохідності. Ініційовані програми фінансової стабілізації, поступальні економічні перетворення, надання кредиторами (ЄС, МВФ, ESFF) фінансування на суму 78 млрд Євро в періоді 2011–2014 роках дозволили забезпечити плановий результат щодо підвищення стійкості фінансової системи, зниження дефіциту рахунку поточних операцій та бюджетного дефіциту.

Висновки. Регулювання податкового навантаження на працю і капітал здійснює вплив на кон'юнктуру цих факторів виробництва на ринку, є однією із визначальних причин міграції трудового і фінансового капіталу між різними регіонами та країнами світу. Враховуючи множинність комбінацій податкових баз та ставок держава має суттєві можливості для впливу на інвестиційний та споживчий попит, а отже на темп росту реального валового внутрішнього продукту загалом. Вплив бюджетної політики у сфері видатків на сукупний попит має досліджуватись з урахуванням позицій їх обсягу, а також різної композиційної структури. Важливим є збільшення вагового коефіцієнту продуктивних видатків у загальній структурі, що призводить до інтенсифікації темпів економічного зростання. Особливе значення зберігають особливі продуктивні видатки, що спрямовуються на розвиток людського капіталу, до їх складу відносяться видатки на освіту, охорону здоров'я, духовний і фізичний розвиток, фундаментальні та прикладні наукові розробки і дослідження. При розробці бюджетної політики важливим є встановлення стійкого взаємозв'язку між обсягом виділених асигнувань з одержаними результатами. Бюджет має бути збалансованим, що потребує реалізації системних заходів фінансової консолідації, виявлено, що зростання показника бюджетного дефіциту уповільнює темпи економічного зростання. Зміцнення фінансової дисципліни шляхом накладення інституційних обмежень потребує досягнення суспільного консенсусу в питаннях ступеню перерозподілу валового внутрішнього продукту через систему державних фінансів, рівня бюджетної децентралізації та структури видаткової частини бюджету. Пріоритетом бюджетної політики є зниження рівня боргового навантаження.

Список використаних джерел

1. Arestis, P. (2015). *Coordination of fiscal with monetary and financial stability policies can better cure unemployment. Review of Keynesian Economics*, 3(2), 233–247.
2. Teles, V. K., & Mussolini, C. C. (2014). *Public debt and the limits of fiscal policy to increase economic growth. European Economic Review*, 66, 1–15.
3. Боголіб, Т. М. (2015). Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності. *Економічний часопис-XXI*, 3-4 (1). 84–87.
4. Chugunov, I., & Makohon, V. (2019). *Fiscal strategy as an instrument of economic growth. Baltic Journal of Economic Studies*, 5(3), 213-217.
5. Chugunov, I., & Pasichnyi, M. (2018). *Fiscal stimuli and consolidation in emerging market economies. Investment Management and Financial Innovations*, 15 (4), 113–122. doi: 10.21511/imfi.15(4).2018.09.
6. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва, М.Д. Пасічний та ін.; за заг. ред. І.Я. Чугунова. К.: Глобус-Пресс, 2018. 354 с.
7. Чугунов І. Я., Павелко А. В., Канєва Т. В., та ін. (2015). *Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т*, 376 с.
8. Davig, T., & Leeper, E. M. (2011). *Monetary–fiscal policy interactions and fiscal stimulus. European Economic Review*, 55(2), 211–227.
9. Barro, R. J. (1996). *Determinants of economic growth: a cross-country empirical study (No. w5698). National Bureau of Economic Research. URL: <https://www.nber.org/papers/w5698.pdf>*
10. Benos, N. (2009). *Fiscal policy and economic growth: empirical evidence from EU countries. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/6569555.pdf>*
11. Tomljanovich, M. (2004). *The role of state fiscal policy in state economic growth. Contemporary Economic Policy*, 22(3), 318–330.

12. Afonso, A., & Furceri, D. (2010). Government size, composition, volatility and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 26 (4), 517–532.
13. Mountford, A., & Uhlig, H. (2009). What are the effects of fiscal policy shocks? *Journal of applied econometrics*, 24 (6), 960–992.
14. Simionescu, M., Lazányi, K., Sopková, G., Dobeš, K., & Adam, P. B. (2017). Determinants of Economic Growth in V4 Countries and Romania. *Journal of Competitiveness*, 8(1), 103–116.
15. Laffer, A. B. (2004). The Laffer curve: Past, present, and future. *Background*, 1765, 1–16.
16. The official website of OECD. URL: <http://www.oecd.org>
17. The official website of IMF. URL: <https://www.imf.org/external/index.htm>

References

1. Arestis, P. (2015). Coordination of fiscal with monetary and financial stability policies can better cure unemployment. *Review of Keynesian Economics*, 3(2), 233–247.
2. Teles, V. K., & Mussolini, C. C. (2014). Public debt and the limits of fiscal policy to increase economic growth. *European Economic Review*, 66, 1–15.
3. Bogolib T. M. (2015) Biudzhetna polityka yak instrument makroekonomichnoi stabilnosti [Budget policy as an instrument of macroeconomic stability] *Economic Annals-XXI*. 3-4 (1). 84–87.
4. Chugunov, I., & Makohon, V. (2019). Fiscal strategy as an instrument of economic growth. *Baltic Journal of Economic Studies*, 5(3), 213–217.
5. Chugunov, I., & Pasichnyi, M. (2018). Fiscal stimuli and consolidation in emerging market economies. *Investment Management and Financial Innovations*, 15 (4), 113–122. doi: 10.21511/imfi.15(4).2018.09.
6. Chuhunov, I. Ya. Kanieva, T. V. and Pasichnyj, M. D. (2018), Biudzhetno-podatкова polityka u systemi rehuljuvannia ekonomiky [Budget and tax policy in the system of regulation of the economy], Hlobus-Press, Kyiv, Ukraine [in Ukr.].
7. Chughunov, I. Y., Pavelko, A. V., Kanjeva, T. V. ta in. (2015) Derzhavne finansove rehuljuvannja ekonomichnykh peretvorenj [State financial regulation of economic transformations]. Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine, 376 p. [in Ukr.].
8. Davig, T., & Leeper, E. M. (2011). Monetary–fiscal policy interactions and fiscal stimulus. *European Economic Review*, 55(2), 211–227.
9. Barro, R. J. (1996). Determinants of economic growth: a cross-country empirical study (No. w5698). National Bureau of Economic Research. URL: <https://www.nber.org/papers/w5698.pdf>
10. Benos, N. (2009). Fiscal policy and economic growth: empirical evidence from EU countries. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/6569555.pdf>
11. Tomljanovich, M. (2004). The role of state fiscal policy in state economic growth. *Contemporary Economic Policy*, 22(3), 318–330.
12. Afonso, A., & Furceri, D. (2010). Government size, composition, volatility and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 26 (4), 517–532.
13. Mountford, A., & Uhlig, H. (2009). What are the effects of fiscal policy shocks? *Journal of applied econometrics*, 24 (6), 960–992.
14. Simionescu, M., Lazányi, K., Sopková, G., Dobeš, K., & Adam, P. B. (2017). Determinants of Economic Growth in V4 Countries and Romania. *Journal of Competitiveness*, 8(1), 103–116.
15. Laffer, A. B. (2004). The Laffer curve: Past, present, and future. *Background*, 1765, 1–16.
16. The official website of OECD. URL: <http://www.oecd.org>
17. The official website of IMF. URL: <https://www.imf.org/external/index.htm>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Пасічний Микола Дмитрович, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет
e-mail: m.pasichnyi@knute.edu.ua
orcid.org/0000-0001-7663-776X

ДАНЫЕ О АВТОРЕ

Пасечный Николай Дмитриевич, доктор экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет,
e-mail: m.pasichnyi@knute.edu.ua

DATA ABOUT THE AUTHOR

Pasichnyi Mykola, Doctor in Economics, Associate professor, Associate professor of Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics
e-mail: m.pasichnyi@knute.edu.ua